

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ПРАЦІ**Гетьманенко Ю. О.**

Встановлено, що одним з основних проявів впливу глобалізації на розвиток ринків праці країн виступає міграція населення. Розглянуті можливості забезпечення потреб людини в країнах, різних за економічним розвитком. Обґрунтовано, що в умовах глобалізації міграція робочої сили має суттєві і неоднозначні економічні і соціальні наслідки як для країни еміграції, з якої відбувається відтік працівників, так і для приймаючої країни. Встановлено, що специфіка сучасного етапу міжнародної міграції робочої сили значною мірою визначається глобалізаційними процесами, що відбуваються у світовій економіці. Визначені основні напрями впливу глобалізації на розвиток міжнародного ринку праці.

Установлено, что одним из основных проявлений влияния глобализации на развитие рынков труда стран выступает миграция населения. Рассмотрены возможности обеспечения потребностей человека в странах, разных по экономическому развитию. Обосновано, что в условиях глобализации миграция рабочей силы имеет существенные и неоднозначные экономические и социальные последствия как для страны эмиграции, с которой происходит отток работников, так и для принимающей страны. Установлено, что специфика современного этапа международной миграции рабочей силы в значительной мере определяется глобализационными процессами, происходящими в мировой экономике. Определены основные направления влияния глобализации на развитие международного рынка труда.

It was established that one of the main manifestations of the impact of globalization on the development of labor markets in favor of migration. The possibilities of providing human needs in countries of different economic development. It is proved that in a globalized labor migration is significant and controversial economic and social consequences for the country of emigration, which is the outflow of workers and for the host country. It was found that the specificity of the present stage of international labor migration is largely determined by globalization processes occurring in the world economy. The basic directions of the impact of globalization on the development of the international labor market.

Гетьманенко Ю. О.

канд. екон. наук, доц.
каф. «Фінанси» ДДМА
yuliaok_777@list.ru

ДДМА – Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ.

УДК 331.91

Гетьманенко Ю. О.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ПРАЦІ

Бурхливий розвиток інформаційного постіндустріального суспільства та процеси транснаціоналізації капіталу з надзвичайною гостротою висвітлили питання про пошук нових шляхів інтенсивного економічного зростання та чинників, за рахунок яких воно може відбуватись. Багато держав, незважаючи на масштабні вкладення в інфраструктуру, не досягли очікуваних темпів зростання. Відповідно, почався пошук інших механізмів, в яких першочергова роль стала відводитись людському чиннику, особливо його конкурентоспроможності. Інвестиції у формування та розвиток людського капіталу стають наріжним каменем світового економічного та соціального розвитку.

Проблемам глобалізації економіки присвячено праці зарубіжних науковців М.Кастельса, Р.Кеохане, Т.Левітта та ін., вітчизняних вчених Д.Луцькяненка, Ю.Макогона, Т.Орехової, В.Омельченка, А.Поручника, Є.Савельєва, О.Сохацької тощо.

Незважаючи на велику кількість наукових праць з питань розвитку міжнародного ринку праці, розширення та поглиблення процесів глобалізації вимагає подальших досліджень впливу глобалізаційних зрушень на трансформаційний розвиток ринків праці країн.

Метою роботи є визначення напрямків впливу глобалізації на міжнародний ринок праці.

Одним з основних проявів впливу глобалізації на розвиток ринків праці країн, що визначаються різними можливостями забезпечення потреб людини в країнах, різних за економічним розвитком, виступає міграція населення (табл. 1). Найбільш активно мігрують люди у працездатному віці, які мають досить високий рівень професійної кваліфікації.

Таблиця 1

Можливості забезпечення потреб людини в країнах, різних за економічним розвитком [3, с.41]

Категорії споживання	Розвинуті країни	Бідні країни
1	2	3
Продукти харчування	Вільна купівля продуктів харчування для споживання вдома або в ресторанах, кафе, їдальнях тощо	Для більшості населення самозабезпечення продуктами харчування на власних або орендованих ділянках землі
Житло	Власне або орендоване, власний посуд, меблі, книги, іграшки тощо	Для більшості населення будівлі з підручних матеріалів
Одяг та аксесуари	Верхній та спідній одяг, сезонне взуття, а також взуття для різних обставин, прикраси, годинники тощо	Для більшості населення мінімум одягу
Інші предмети побуту	Аудіо- та відеоапаратура, телефон, телевізор, Інтернет, паперові вироби, газети та журнали, спортивний одяг, комп'ютери, квіти тощо	Для більшості населення недоступні

Продовження табл. 1

1	2	3
Інші послуги	Електропостачання, опалення, прання в пральних машинах, хімчистка, перукарні тощо	Для більшості населення недоступні
Транспорт	Внутрішні та міжнародні залізниці, повітряний та наземний транспорт, системи шляхів та транспортне обслуговування	Для більшості населення недоступні
Медицина	Системи приватних та громадських лікарень, ліки, система медичного обстеження населення і медичне страхування	Щодо більшості населення доступне лише у вигляді допомоги міжнародних установ для запобігання інфекціям
Інше	Освіта, соціальний захист, подорожі, клуби за інтересами, спорт тощо	Для більшості населення все, крім початкової освіти, недоступне

Виділяють внутрішні і зовнішні фактори міграції робочої сили. Вони пов'язані з рівнем економічного розвитку окремих країн, станом міжнародної економіки, рівнем розвитку економічних зв'язків. Вплив справляють політичні, військові, релігійні, національні, культурні, сімейні та інші чинники. Вирішального значення набувають економічні чинники, пов'язані з масштабами, темпами і структурою нагромадження капіталу, впливом на ці процеси НТР. Вони визначаються співвідношенням і потребами в факторах виробництва, рівнем зайнятості, напрямком й інтенсивністю взаємного переміщення факторів праці й капіталу, змінами в структурі потреб і виробництва.

Таким чином, можна стверджувати, що специфіка сучасного етапу міжнародної міграції робочої сили значною мірою визначається глобалізаційними процесами, що відбуваються у світовій економіці.

Серед факторів, що стимулюють міжнародну міграцію робочої сили, варто виділити наявність надлишку робочої сили (загальна чисельність робочої сили у світі за 1965-2012рр. виросла більше, ніж у два рази, і перевищила 3 млрд. чол.).

При цьому динаміка зростання чисельності робочої сили істотно розрізнялась за регіонами світу. Так, за вищевказаний період (1965–2012 рр.) приріст робочої сили у розвинутих країнах становив 40%, у Південній Азії – понад 90%, на Близькому Сході і у Північній Африці – майже 180%. Випереджаючий приріст послуг праці в найбільш розвинутих країнах виступає одним зі стимулів міжнародних міграційних переміщень з цих країн.

Високий надлишковий рівень робочої сили має місце в слаборозвинених густонаселених країнах зі значним рівнем народжуваності, країнах з перехідною економікою (насамперед, це країни Південної і Південно-Східної Азії, Північної і Центральної Африки, центральна і північна частина Латинської Америки).

Щорічний обсяг міжнародних міграційних переміщень робочої сили становить близько 20 млн. мігрантів. Масовий характер міграції свідчить не лише про невідповідність між рівнем розвитку економіки і зростанням чисельності населення, а також є відображенням внутрішніх протиріч суспільства, що постійно поглиблюються дією кризових ситуацій, які періодично повторюються. В економічному аспекті міграція представляє собою переміщення власне робочої сили, тобто «відтворювального багатства країни», що витрачає кошти на професійну підготовку і навчання, в інші країни, які використовують цю робочу силу, привласнюючи результати її праці.

Найважливішими країнами імміграції в сучасному світі є країни з високим рівнем економічного розвитку (США, Канада, Австралія), країни з високими доходами від продажу нафти (Кувейт, Саудівська Аравія, Бахрейн). За ними йдуть Бразилія, Аргентина, Венесуела, Ізраїль, Німеччина, Франція.

Серед країн еміграції виділяються, в першу чергу, Італія, Іспанія, Росія, Португалія.

Особливою проблемою глобального етапу розвитку ринку праці, як зазначалось вище, є «втеча мізків» - еміграція висококваліфікованих фахівців з країн, що розвиваються, до розвинутих країн та країн з перехідною економікою. Зміст даного поняття традиційно полягає у від'їзді з країн творчої інтелігенції, створювачів і основних носіїв духовних, культурних, наукових та інших інтелектуальних цінностей, тобто еліти суспільства, яка значною мірою визначає його культурний, науково-технічний і соціально-економічний прогрес. Термін «відтік мізків» з'явився на початку 50-х років ХХ ст. в розвинутих країнах Західної Європи для позначення нового явища, викликаного наслідками Другої світової війни. Мова йшла про від'їзд талановитих випускників університетів Європи, націлених на наукову діяльність і продовження освіти, до наукових центрів США. Перш за все, цей процес торкнувся Великобританії, Німеччини, Італії, Франції. В результаті «відтоку мізків» постраждали цілі наукові напрямки. З 1950р. по 1960р. до США емігрували близько 100 тис. висококваліфікованих фахівців.

Сьогодні міграція висококваліфікованої робочої сили - характерна риса міжнародного ринку праці. Для країн еміграції «втеча мізків» має вкрай негативні наслідки в контексті їх науково-технічного і інтелектуального потенціалу, стримуючи економічний розвиток. Розвинуті країни, навпаки, отримують значний позитивний ефект за рахунок концентрації у себе інтелектуальної еліти.

Міграція фахівців в цілому обумовлена тими ж факторами, що й некваліфікованої робочої сили. В першу чергу, це різний рівень економічного і соціального розвитку країн. Вчені і фахівці залишають свою країну, якщо знаходять в іншій країні більш високу матеріальну винагороду, більш можливості для творчості і саморозвитку, краще лабораторне обладнання, більш комфортні побутові умови тощо.

На відтік вчених за кордон впливає також падіння престижу науки в суспільстві, про що свідчить обсяг інвестицій на душу населення, що спрямовуються на розвиток інформаційних, освітніх і наукових технологій. Зараз цей показник в Швейцарії становить більше 1000 дол. США на рік на особу, в США – біля 800 дол. США, в той час як, наприклад, в країнах колишнього СРСР – менше 200 дол. США.

Від еміграції кваліфікованих робітників і інженерно-технічного персоналу, вчених і фахівців країна-донор несе великі втрати, перш за все, коштів, вкладених у підготовку кадрів. Вітчизняний ринок праці втрачає інтелектуальну еліту, потенціал якої слугує основою економічного розвитку економіки в умовах НТР. Таким чином, країна-донор втрачає перспективи майбутнього розвитку. Відповідно, втрати країни-донора – це виграші країни-реципієнта. Так, економія США лише в сфері освіти і наукової діяльності склала за останні 30 років більше 15 млрд. дол. США. Крім того, реальна віддача від фахівців в декілька разів перевищує витрати на їх підготовку. За наявними оцінками, чистий виграш, наприклад, для США, від залучення вченого-гуманітарія становить 230 тис. дол. США, інженера – 253 тис. дол. США, лікаря – 646 тис. дол. США. Прибуток, який отримують від використання іноземних фахівців, в Канаді в 7 разів, а у Великобританії в 3 рази вище суми, що виділяється в якості допомоги країнам, що розвиваються [1, с.415–416].

В умовах глобалізації міграція робочої сили має суттєві і неоднозначні економічні і соціальні наслідки як для країни еміграції, з якої відбувається відтік працівників, так і для приймаючої країни. Як зазначалось вище, причинами міграції можуть бути політичні, ідеологічні або психологічні фактори. Але основним фактором, що породжує переміщення працівників між країнами, є різниця у рівні реальної заробітної плати.

Загальні глобальні наслідки міграції робочої сили є двоїстими. З одного боку, вона забезпечує перерозподіл трудових ресурсів у відповідності до потреб країн, робить можливим освоєння нових районів, зосереджує великі маси найбільш активного і працездатного населення в економічних центрах, сприяє зміні економічного, соціального і культурного становища людей.

З іншого боку, міграція населення призводить до швидкого зростання великих міст і загострення екологічної ситуації; обезлюднення сіл, старіння і фемінізації сільського населення; породжує проблеми, пов'язані зі складністю пристосування мігрантів до нових соціально-економічних, культурних, а іноді і природних умов. Крім того, міграція населення не може значно зменшити безробіття в країнах виїзду, а країни-імпортери можуть повністю задовольнити попит на висококваліфіковану робочу силу і науково-технічні кадри.

За останні 15 років експорт робочої сили найбільш сильний вплив здійснює на економіку Пакистану. Перекази з-за кордону в цю країну від працюючих там в 5 разів більше за надходження від експорту товарів і послуг. В Ємені перекази від мігрантів в окремі роки в 30 разів перевищували надходження від експорту. В Йорданії перекази досягають 10–15% ВВП. В Україні сума переказів мігрантів перевищує величину прямих іноземних інвестицій. Загалом надходження від експорту робочої сили за останні 20 років для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, збільшувались найбільш високими темпами у світі – на 10% на рік. Даний потік не входить безпосередньо до державних фінансів, але збільшує рівень доходів населення і, крім того, покращує платіжний баланс країни.

Таким чином, отримуючи значні суми переказів щорічно, багато з держав створили у себе експортну спеціалізацію з трудових послуг, яка виступає іноді єдиним надійним джерелом валютних надходжень в країну. Крім того, дане джерело має властивість покращувати становище національної валюти, що яскраво продемонстрував приклад Туреччини і колишньої Югославії, платіжні баланси яких постійно орієнтуються на трудові переводи.

Що стосується таких держав, як Канада, Австралія, Італія, Португалія і Греція, то тут основну роль відіграє різниця в національних зарплатах.

На основі вищевикладеного можна припустити, що, не дивлячись на можливі негативні наслідки експорту робочої сили («відтік умів» та ін.), країни, що експортують робочу силу і мають за рахунок цього суттєві грошові перекази з-за кордону, не будуть відмовлятися від практики трудової міграції. А досвід, накопичений впродовж останніх десятиліть у даній сфері, і стабільні зв'язки між партнерами, що утворились в результаті трудової міграції, служать гарантією того, що співробітництво в цій області буде продовжуватись і надалі.

Міжнародна міграція робочої сили має ще ряд наслідків, які не мають суто економічного характеру, не фіксуються ринком, тому не можуть бути виміряні у грошовому вираженні (так, приплив мігрантів викликає негативні емоції у місцевого населення в приймаючій країні, в основі яких лежать етнічні упередження та релігійна нетерпимість). Однак саме ці наслідки відіграють важливу роль як у визначенні напрямків і структури самої міграції, так і у формуванні суспільної думки і державної політики по відношенню до неї. Виникає навіть таке поняття, як «етнічна економіка» – сегмент народного господарства приймаючої країни, що базується на відособленій взаємозалежній економічній активності етнокультурних меншостей роботодавців і найманих працівників [3, с.153].

Таким чином, основні тенденції розвитку світового господарства на сучасному етапі обумовлені поглибленням глобалізаційних процесів, які, з одного боку, проявляються у лібералізації умов міжнародної економічної діяльності та формуванні глобальної регуляторної системи міжнародних економічних відносин, а з іншого – у загостренні проблем та суперечностей у соціально-трудовій сфері.

Щодо наслідків впливу економічних, соціальних криз на людський капітал на глобальному рівні, то вони мають, як правило, руйнівний характер – соціальна, політична нестабільність, безробіття, спад продуктивності, падіння життєвого рівні тощо [4, с. 214].

Таким чином, формування міжнародного ринку праці відбувається, по-перше, через міграцію робочої сили й капіталу; по-друге, через поступове злиття національних ринків праці, внаслідок чого нівелюються правові, етнічні та культурні перешкоди між ними, а також набувають глобальних характеристик соціальні та трудові відносини (посилення соціальної орієнтації світової економіки; демократизація трудових відносин; інтернаціоналізація вимог до відтворення робочої сили; стандартизація умов використання праці в країнах; координація та узгодження соціальної політики держав світу).

Для формування і функціонування міжнародного ринку праці необхідним є високий рівень міждержавних господарських взаємозв'язків, що зумовлює об'єктивність участі країн у світогосподарських процесах.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного вище дослідження можна визначити наступні напрями впливу глобалізації на міжнародний ринок праці:

- суттєве змінення масштабів та структури світової зайнятості (безперервна модернізація структури зайнятості при випереджальному зростанні частки зайнятих в сфері послуг);
- загальний та структурний дефіцит робочої сили в розвинутих країнах (розвинутих країнам для підтримки чисельності економічно активної частини населення необхідна суттєва компенсаторна нетто-імміграція);
- значне відставання темпів зростання рівнів заробітних плат від темпів зростання продуктивності праці на міжнародному ринку праці (внаслідок перенесення виробництва і робочих місць до країн з більш дешевою робочою силою);
- поряд із кількісними змінами в динаміці попиту на робочу силу, відбувається суттєве підвищення вимог до якості робочої сили з підвищенням попиту на висококваліфіковану робочу силу з боку ТНК (причому вимоги до якості робочої сили підвищуються не тільки в матеріальному виробництві, а й у сфері послуг);
- зростання мобільності робочої сили супроводжується інтенсифікацією процесів міжкраїнових переміщень робочої сили в межах світового господарства (вплив висококваліфікованої робочої сили з менш розвинутих країн);
- поглиблення поляризації у доходах працівників різних рівнів (найвищої управлінської ланки і рядових працівників компаній);
- відмова від макроекономічного стимулювання сукупного попиту з метою розширення зайнятості, а також від скорочення тривалості робочого часу як засобу зниження безробіття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дадалко В.А. *Мировая экономика* / В. А. Дадалко. – Мн. : «Ураджай», «Интерпресссервис», 2001. – 592 с.
2. Калініна С. П. *Регулювання ринку праці України в контексті європейського вектору економічної інтеграції* / С.П. Калініна, Г.В. Серета // *Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*. – Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ, 2010. – С. 741–745.
3. Липов В.В. *Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль 2. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії*. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368 с.
4. *Міжнародна економіка* / С.В. Фомішин, А.В. Рибчук, А.П. Румянцев, П.В. Гудзь та ін.; За ред. С.В. Фомішина. – Львів: Новий Світ–2000, 2011. – 446 с.